

Scenariusz lekcji dla klasy III gimnazjum

(dwie godziny lekcyjne)

Temat: „Pogodomy po naszymu”, czyli co wiemy o gwarze i kulturze śląskiej

1. Cele operacyjne:

a) **Wiedza**

Uczeń:

[1W] zna cechy śląskiej gwary,

[2W] wie, jakie są legendy związane z jego miejscowością,

[3W] przypomina, co to są dialektyzmy.

Umiejętności

SŁUCHANIE:

Uczeń słucha:

[1U] relacji Karola Miarki z pobytu na Śląsku oraz wypisuje cechy charakteryzujące Ślązaków,

[2U] tekstu napisanego gwarą śląską oraz wypisuje wyrazy gwarowe.

CZYTANIE:

Uczeń czyta:

[3U] głośno i wyraźnie tekst napisany gwarą śląską, odpowiednio akcentując wyrazy,

[4U] opowieść o utopcu oraz podkreśla cechy wyglądu wodnego potwora.

MÓWIENIE:

Uczeń:

[5U] wyjaśnia, kim jest narrator opowiadania,

[6U] opowiada, kim jest wędrownik i jak pokonał utopca,

[7U] opisuje wygląd i zachowanie utopca,

[8U] tłumaczy, jaka ludowa mądrość zawarta jest w opowieści o utopcu,

[9U] wymienia legendy i opowieści związane z Kochanowicami,

PISANIE:

Uczeń:

[10U] reaguje list gończy, w którym informuje mieszkańców o poszukiwaniu groźnego utopca.

b) Postawy:

Uczeń

[1P] zastanawia się, czy gwara jest gorszym językiem.

2. Strategie:

- operacyjna;
- emocjonalna.

3. Metody:

- działania praktycznych;
- elementy heurystyki.

4. Typ lekcji:

- wprowadzająca nowy materiał.

5. Formy organizacji pracy:

- jednostkowa;
- zbiorowa.

6. Środki dydaktyczne:

- tablica interaktywna, Internet.

7. Bibliografia:

- Kowalczykowska A., Mrowcewicz K., *Kto czyta, nie błądzi. Literatura i kultura*, Warszawa 2001.
- Ligoń S., *Bery i bojki śląskie*, Katowice 1980.
- Nagajowa M., *ABC metodyki języka polskiego*, Warszawa 1991.
- Simonides D., *Folklor Górnego Śląska*, Katowice 1989.

8. Tok lekcji:

ZAANGAŻOWANIE

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Uwagi
<p>Jesteśmy Ślązakami, jest to nasz przywilej, bo nikt inny w Polsce nie potrafi mówić w ten sposób. Wiele słów jest tylko dla nas zrozumiałych. Jednak należy zdawać sobie sprawę z faktu, kto jest prawdziwym Ślązakiem, co jest dla niego najważniejsze.</p> <p>Wielu badaczy spoza Śląska po pobycie tutaj, pisało o nim bardzo pochlebnie, będąc zaskoczonymi wieloma sprawami, z którymi się zetknęli.</p> <p>Posłuchajcie relacji Karola Miarki z pobytu na Śląsku, wypiszcie cechy, którymi charakteryzują się Ślązacy. (Załącznik 1)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - uczciwość - szczerłość - dobroduszość - łagodność - pracowitość - religijność - rozważa 	[1U]

BADANIE

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Uwagi
<p>1. Na tablicy wyświetlę wypracowanie 10 – letniego Karlika zatytułowane „Cłowiek”, zaznacz wyrazy gwarowe, a następnie przetłumacz je na język ogólny. (Załącznik 2).</p>	<p>ruby – gruby muter – mama pado – mówi kiery – który</p>	[2U] ćwiczenie na tablicy interaktywnej)
<p>2. Przeczytajcie tekst o człowieku jeszcze raz po cichu, a później urządzimy konkurs na „nojlpszego Ślonzoka”. Klasowe jury wybierze osobę, która najlepiej posługuje się śląską gwarą.</p>	<p>- czyta tekst gwarą</p>	[3U]
<p>3. Co to jest dialektyzm? Na tablicy interaktywnej wyświetlę różne dialektyzmy, połącz je z ich tłumaczeniem.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zogówek – poduszka - oma- babcia - masara – mucha - zopaska – fartuch - farosz – ksiądz - srogi- wielki - erbnać - odziedziczyć 	(ćw. na tablicy interaktywnej w aplikacji LearningApps.org) [3W] (Pasujące pary)
<p>5. Sprawdźmy, kto zapamiętał bądź zna najwięcej dialektyzmów. Przed Wami test</p>	<p>- rozwiązuje test</p>	(ćw. na tablicy

<p>jednokrotnego wyboru.</p> <p>6. Kultura śląska związana jest nie tylko z gwarą, ale również z lokalnymi opowieściami i wierzeniami. Przeczytajcie śląską gawędę o utopcu, w trakcie czytania podkreślcie cechy wyglądu wodnego potwora.</p> <p>7. Czego z pierwszych zdań tekstu dowiadujemy się o osobie narratora?</p> <p>8. Jak wygląda utopiec? Jak się zachowuje? Dlaczego ludzie się go boją?</p> <p>9. Kim był wędrownik i dzięki czemu mógł pokonać utopca?</p> <p>10. Jaka ludowa mądrość zawarta jest w opowieści o utopcu?</p> <p>11. Jakie znasz legendy i opowieści związane z Kochanowicami?</p>	<p>- czyta śląską gawędę</p> <p>Narrator to starsza kobieta, która tę historię usłyszała od swojego ojca. Opowieść o utopcu przekazywana jest z pokolenia na pokolenie.</p> <p>Śląski utopiec zwany jest również topielcem. Jest to groźna istota, podstępnie wciągająca ludzi w wodne czeluście. Topielca wyobrażano sobie w postaci człowieka o zielonej skórze i włosach z wodorostów. Ręce utopca podobne były do rąk żaby.</p> <p>Wędrownik zatrzymał się u młynarza. Był zmęczony i chciał odpocząć. Nie bał się wodnego stwora. Gdy przyszedł utopiec, zaczął grać na skrzypcach. Utopiec był zachwycony jego grą i też chciał nauczyć się tak pięknie grać. Sprytny wędrownik złapał go w pułapkę.</p> <p>Kto źle postępuje i krzywdzi ludzi, zawsze poniesie karę za swe czyny.</p> <p>Z powstaniem kapliczek związana jest legenda o dwóch braciach. Według legendy mają one upamiętniać pojedynek dwóch braci wiodących spór o majątek lub pannę. Bracia nosili imiona Jan i Florian i stąd patroni kapliczek.</p>	<p>interaktywnej w aplikacji LearningApps.org)</p> <p>[4U]</p> <p>[5U]</p> <p>[7U]</p> <p>[6U]</p> <p>[8U]</p> <p>[1W], [9U]</p>
---	---	--

PRZEKSZTAŁCENIE I PREZENTACJA

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Uwagi
<p>Wyobraź sobie, że w Kochanowicach grasuje utopiec. Napisz list gończy, w którym opiszysz poszukiwanego oraz poinformujesz mieszkańców, że ściga go policja.</p>	<p>Uwaga! Policja w całym kraju ściga utopca. Poszukiwany to niebezpieczny stwór, który podstępnie wciąga ludzi w wodne otchłanie. Jego znakiem szczególnym są ręce jak u żaby. Oskarżony jest o morderstwa i porwania wielu ludzi. Ostatni raz widziano go w pobliżu młyna. Jeżeli ktoś go widział lub może udzielić jakichkolwiek informacji, proszony jest o kontakt z policją. Za odnalezienie utopca przewidziana jest nagroda.</p>	<p>[10U]</p>

REFLEKSJA

Czynności nauczyciela	Czynności ucznia	Uwagi
<p>1. Na zakończenie zobaczcie fragment programu, popularnego w sieci, „Kurs ślonskiej godki#10 Strachy”.</p> <p>2. Co sądzisz, o takim sposobie popularyzacji gwary śląskiej?</p> <p>Zgadzasz się ze stwierdzeniem, że gwara jest gorszym językiem? Czy osoba, która się nią posługuje, musi się tego wstydzić?</p> <p>Pamiętajmy, że język śląski to język naszych babć i dziadków, którzy mówiąc do siebie śmiali się i wzruszali, a przede wszystkim szanowali go i traktowali na równi z językiem ojczystym.</p>	<p>- wypowiada własne zdanie</p>	<p>[1P]</p> <p>https://www.youtube.com</p>

Załącznik 1

„Typ Ślązaka jest czysto słowiański: twarz okrągła, z wystającymi kośćmi twarzowymi, nos zadarty, oczy po większej części siwe, włosy jasne. Pięknych twarzy mało się spotyka, jakkolwiek między kobietami są niekiedy prawdziwe piękności. Lecz w zamian za to na twarzy Ślązaka maluje się poczciwość i szczerść. Jest to lud uczciwy, dobroduszny i łagodny. O wysokiej jego moralności społecznej świadczą najwymowniej kroniki sądowe. Nie słychać tu o kradzieżach, rabunkach, a cóż dopiero o rozbojach i morderstwach. Głównym rysem charakteru Ślązaka jest rozwaga i umiarkowanie. Pracowitość, a z drugiej strony dobrobyt. Ślązacy są w ogóle trzeźwi i nigdzie się nie zdarzyło mi się spotkać nałogowych pijaków. Uczucie religijne ludności katolickiej na Śląsku jest nader silne. Pobożne pielgrzymki do miejsc cudownych nie ustają na Śląsku.”

Załącznik 2

Cłowiek mo jedna gowa, kiero siedzi na karku. Na prawej stronie i na lewej stronie łod głowy siedzom uszy. W postrzodku twarzy siedzi nos, kiery jest niekiedy bardzo cerwiony, ale nie łod wody. Na wierchu łod gowy siedzom łocy, a na spodku gęba. Niekery mo bardzo srogo gęba. Moja ciotka Stazyjka tyz, bo tak padajom łociec. Nad gębą i pod gębą mo chłop wosy. Baby nie majom tam wosów, bo są niemęskie. Na zadku łod gowy rosnom włosy, u niekierych jasne, u niekierych ćmawe, corne, siwe albo białe. Zaś na niekierych gowach rosnom włosy łyse – jak się trefi. Kobiety majom długie włosy, a niekierzy padajom, że krótki rozum, ale to nieprawda, bo dzisiok jest blank na łopak. Kark jest niekiery ruby i krótki albo długi i cienki, ale to nie jest ani tak, ani tak pięknie. Przi karku wisi tułów, czyli łostatek. Na wierchu łod tułowia wisi prawo ręka, a po lewej stronie wisi lewo ręka. Lewo ręka nigdy nie wie, co robi prawo ręka. W piersiach nawierchu, na lewej stronie, siedzi serce. Prawo strona nie mo serca. Szkoda! Muter pado, że dzisiok dużo ludzi ni mo serca. Czy to je prawda, nie wiem! Pod piersiami łod cłowieka wisi brzuch. Bogaci ludzie majom rube brzuchy. W brzuchu cłowiek ma żołądek, kiery jak jest głodny to bucy. Ło drugiej stronie brzucha porzământny cłowiek nie godo, toż jo tyż nic nie powia ...Pod brzuchem wiszom do ziemi dwie nogi, na kierych chodzimy. Jak cłowiek umiero, to pado dusza do ciała: „Do widzynie”! Więcej jechmy się już nie ucyli.